

Nwoke bụ **Chineke**

Randolph Dunn

Nwoke ahụ Bụ Chineke

Jon onyeozị, ná mmalite, Okwu ahụ dị, “Okwu ahụ” dịkwa na Chineke, bụrụkwa Chineke. Okwu ahụ we ghọ anu-arụ we biri n'etiti madu. Jon, Onye Baptizim, kpọrọ Ya “Nwa Atụrụ Chineke” nke na-ewepụ mmehie.

Lee mkpughe dị egwu onye okike ga-eji onwe ya chụọ aja dị ka aja mgbaghara mmehie jiji sachapụ ndị ahụ ha kere n'oyiyi ha.

Enwere ọtụtụ amụma gbasara Jizọs. Ma olee ihe nwere ike ime naanị amụma iri abụọ na ise banyere onye a ga-amụ mgbe ọtụtụ afọ gachara na amụma ndị a ga-emezu?

Dr. Hawley O. Taylor enyewo azịza nke a: Ọ bụrụ na ihe omume ndị e buru n'amụma maka Mesaja nke Israel nke gaje ịbịa, mgbe ahụ ohere n'ozuzu na ihe omume nile ga-ahụta mmezu ha n'otu onye ga-abụ nde 33.

Nke a bụ amụma ole na ole na mmezu ha.

Jeremaya 23:5 kwuru, si: “Lee, ụbọchị na-abịa, ka Jehova kwuru, mgbe m ga-eme ka alaka ezi omume biliere Devid, ọ ga-abụkwa eze dị ka eze, meekwa ihe n'amamihe, na-ekpekwa ikpe ziri ezi na ezi omume n'ala a.”

Edere mmezu na Matiu 1:1, - “Nke a bụ akụkọ ndekọta nke ndụ Jizọs Kraịst, nwa Devid, nwa Abraham.”

Edere mmezu na Luk 3:23-38, - Luk weghachiri usoro ọmụmụ Jizọs laa azụ site na Devid ruo Adam.

E buru amụma na Zekaraya 9:9 - “Nụrịa ọnụ nke ukwu, gị ada Zaijon, tie mkpu n'oké olu, gị ada bụ Jeruselem, lee, eze gị na-abjakwute gị: onye ezi omume na onye nzọpụta ka ọ bụ, ọ dị umeala n'obi, nọkwa n'elu ịnyịnya ibu, n'elu nwa ịnyịnya ibu, nwa ịnyịnya ibu.”

E dekpọ mmezu na Matiu 21:6-7, - “Ndị na-eso ụzọ Jizọs wee gaa mee dị ka Jizọs nyere ha iwu, ha we bute ịnyịnya ibu ahụ na nwa ịnyịnya ibu ahụ, yikwasị ha uwe ha, o wee nọkwasi n'elu ya.”

E buru amụma na Aizaya 53:5, 5, si: “Ma e merụrụ ya ahụ n'ihị mmebi iwu anyị, e chifja ya n'ihị ajọ omume anyị, ahụhụ nke udo anyị dị n'ahụ ya, e jikwa ihe ọnyá ya gwoọ anyị.”

Edere mmezu ya na Matiu 27:26, - “Mgbe ahụ ọ hapụrụ ha Barabas, ma Jizọs pịara ya ihe ma nyefee ya ka akpogide ya n'obe.”

Amụma Aizaya 53:7 kwuru, si: “A kpagburu ya, ewedara ya n’ala, ma o sagheghị ọnu ya; dị ka atụrụ nke a na-eduba n’ogbugbu, djkwa ka atụrụ nke na-agbachi nkịtị n’ihu ndị na-akpacha ya, otú ahụ ka ọ sagheghị ọnu ya.”

Edere mmezu na Matiu 27:12-14, - “Mgbe ndị isi nchụaja na ndị okenye na-ebo Jizọs ebubo, ọ zaghi: Pailet wee si ya, ‘Í dighi anụ ole ebubo ha na-ebo gi?’ Ma Jizọs azaghi ma ọli, nke mere na o juru gọvanọ anya nke ukwu.”

E buru amụma n’Aizaya 53:9, si: “Ha na ndị ajọ omume na ọgaranya jikwa ọgaranya mee ili ya n’ọnwụ ya, n’agbanyeghi na o meghe ihe ike, ọ dighikwa aghughọ di n’ọnu ya.”

Matiu 27:57-59: “Mgbe e mesiri n’uhuruchi ahụ, otu nwoke bara ọgaranya si Arimatia bja, aha ya bu Josef, o wee ghọọ onye na-eso ụzọ Jizọs, ọ gakwuuru Pailet rjọ ka e mee ya ozu Jizọs, Pailet wee nye iwu ka e mee ya. ọnu-uzọ udi ahu, ọ pua.

E buru amụma n’Aizaya 61:1-2, si: “Mmụọ nke Jehova di n’ahụ m n’ihi na Jehova tere m mmanụ, o zitewokwa m izigara ndi a na-emegbu emegbu ozi ọma na ikechi ndi e tiwara obi n’obi, ikpọsa nnwere onwe nye ndi a dọrọ n’agha, na ntọhapu n’ochichiri nye ndi mkpọrọ, ikpọsa afọ ihu ọma Jehova.”

Edere mmezu na Luk 4:16-19; 21, – “O wee bja Nazaret, bu ebe azulitere ya; ma di ka ọ na-eme, ọ banyere n’ulọ nzukọ n’Ubochi Izu Ike, guzo ka ọ guọ ya, e wee nyefee ya akwukwo Aizaya onye amuma, o wee saghee akwukwo ahụ, chọta ebe e dere ya:

‘Mmụọ nke Onyenwe anyi di n’ahụ m n’ihi na o tere m mmanụ ikwusara ndi ogbenye ozi ọma. O zitewom ikwusa ntọhapu nye ndi emere ka ha je biri n’ala ọzọ, na ime ka ndi-isi hu-uzọ, ka M’topu ndi anemebu, ka M’kpọsa arọ Jehova di nma.

"Taa emezuwo ihe edeworo n'akwukwo nsọ n'ọnu-unu."

Ma n’oge kwesiri ekwesị ma ọ bu ọndu zuru okè, Chineke bjara n’ụwa n’anụ ahụ Jizọs onye Nazaret ka ọ buru naanị àjà e ji ekpuchiri mmehie mmadu. N’ime otua, O weputara nani uzo maka nnaputa mmadu site n’agbu nke nmehie, dika nzoputa na ime ka ya na Chineke di n’otu.

Chineke si n’ọnu Aizaya onye amuma kwuo n’isi nke asaa, si: “Onyenwe anyi ga-enye gi ihe iriba ama: Nwa agboghọ na-amaghi nwoke ga-aturu ime, mụọ nwa nwoke, ọ ga-akpokwa ya Immanuel.”

“Chineke zigara mmụọ ozi Gabriel ka ọ gaa Nazaret, bu obodo di na Galili, jekuru otu nwa agboghọ na-amaghi nwoke, nke e kwere nkwa ilu nwoke aha ya bu Josef, onye sitere n’eriri Devid, aha nwa agboghọ ahụ na-amaghi nwoke aha ya bu Meri. Onye-nwe-ayi noyere gi. Okwu-ya we nwua Meri nke-uku, o we nēche n’obi udi ekele nke a gābu. Ma mọ-ozu ahu siri ya, Atula egwu, Meri, i nwetawo amara n’iru Chineke. I ga-aturu ime mụọ nwa nwoke, i ga-akpokwa ya Jizọs. O gābu onye uku, agākpọ kwa ya Okpara nke Onye kachasi ihe nile elu. Jehova, bu Chineke, gēnye kwa ya oche-eze Devid nna-ya, O gābu kwa eze ulo Jakob rue mbe ebighi-ebi; alaeze ya agaghi agwu agwu.” Meri juru mmụọ ozi ahụ, “Olee otú nke a ga-esi di, ebe m bu nwa

agboghọ na-amaghị nwoke?” Mmụọ ozi ahụ zara, si: “Mmụọ Nsọ ga-abiakwasị gi, ike nke Onye Kasị Elu ga-ekpuchikwa gi. Ya mere, a ga-akpọ onye nsọ ahụ a ga-amụ Ọkpara Chineke.”

“Mgbe a mụsịrị Jizọs na Betlehem nke dị na Judia, n’oge Eze Herọd, ndị magi (ndị amamihe) ndị si n’ebe ọwụwa anyanwụ bjarutere Jeruselem wee jụọ, si: ‘Olee ebe onye ahụ a mụrụ eze ndị Juu nọ? Mgbe Eze Herọd nūrụ nke a, obi erughị ya ala, ya na ndị Jeruselem niile.

Mgbe ewe dọọ ha aka nání na nrọ ka ha ghara ilaghachikuru Herọd, ha we si n’uzọ ọzọ laghachi n’ala-ha: mgbe ha gasiri, mọ-ozí nke Onye-nwe-ayi mere ka ọ hu Josef anya na nrọ, si, Bilie, kuru nwata ahu na nne-ya gbalaga Ijipt; Nọrọ n’ebe ahụ ruo mgbe m ga-agwa gi, n’ihi na Herọd gaje ichọ nwatakịrị ahụ ka o gbuo ya.”

“Mgbe Herọd nwụsịrị, mmụọ ozi Jehova biakwutere Josef ná nrọ na Ijipt, si: ‘Bilie, kuru nwatakịrị ahụ na nne ya gaa n’ala Izrel, n’ihi na ndị na-achọ igbu nwatakịrị ahụ anwụọla. Ya mere, o biliri, kpọrọ nwatakịrị ahụ na nne ya, gaa n’ala Izrel.

Ma n’oge kwesiri ekwesị ma ọ bụ ọnọdụ zuru okè, Chineke bjara n’ụwa n’anụ ahụ Jizọs onye Nazaret ka ọ bụrụ naanị àjà e ji ekpuchiri mmehie mmadụ. N’ime otua, O weputara nani uzo maka nnaputa mmadu site n’agbụ nke nmehie, dika nzoputa na ime ka ya na Chineke di n’otu.

Chineke zitere Jón Onye Na-eme Baptizim ka ọ kwadebe ụzọ maka Mezaja ahụ. O mere nke a site n’ikpọ ndị Juu ka ha chegharja n’ihi na Alaeze eluigwe dị nso. O mere baptizim na-akpọku ha ka ha chegharja site n’igbanwe echiche ha na omume ha n’ihi na Mesaja ahụ na-abia, Ọ ga-eji Mmụọ Nsọ mee unu baptizim.

Ya mere Jisus siri na Galili bia na Jọdan biakute Jón, ka O me Ya baptism. Ma Jisus zara ya, si, Ka ọ di otú a ụbụ a: n’ihi na otú a ka o kwesiri ayi imezu ezi omume nile. O we kweta, mgbe emere Jisus baptism, ngwa ngwa o si na miri rigoro, ma, le, elu-igwe meghere Ya, O we hu Mọ nke Chineke ka Ọ nēfeda ka nduru nābiakwasi Ya;

“Mgbe a na-eme ndị mmadụ niile baptizim, e mekwara Jizọs baptizim. obi dị m ụtọ na gi.

“Jizọs juputara na Mmụọ Nsọ wee si na Jọdan lọta, mmụọ nsọ wee duzie ya n’ime ọzara ruo ụbọchị iri anọ, ekwensu na-anwa ya.” ... “Ọ bụrụ na ị bụ Ọkpara Chineke, si n’ebe a tuda onwe gi, n’ihi na e dewo ya n’akwụkwọ nsọ, si, ‘Ọ ga-enye ndị mmụọ ozi ya iwu banyere gi, ka ha na-eche gi nche,’ na “ ‘N’aka ha ka ha ga-ebuli gi, ka i wee ghara itu ụkwụ gi n’otu nkume.

“Ka onye ọ bụla ghara isị mgbe a nwara ya, ‘Ọ bụ Chineke na-anwa m,’ n’ihi na a pughị iji ihe ọjọọ nwaa Chineke, ya onwe ya adighikwa anwa onye ọ bụla.

Ikwu: Chineke agaghị anwa anwa. Ma Ọ ga-anwale okwukwe mmadụ site n'ikwe ka e gosi mmadụ nhorọ. Mmadụ nwere ike horo ọchicho ya di ka Adam na Iy na ndi Farisii ma o bu horo ime ihe Chineke chorọ.

"Mgbe ekwensu mechara onwunwa a niile, o hapuru ya ruo oge kwesiri ekwesị, Jizos laghachiri na Galili n'ike mmuo nsọ, akuko banyere ya wee gbasaa n'ime ime obodo niile, o wee na-ezi ihe n'ulo nzuko ha, mmadu niile na-etokwa ya, o gara Nazaret, bu ebe a zulitere ya. N'ikposasi ya, o chotara ebe e dere ya, si: 'Mmuo nke Onyenwe anyi di n'ahu m, n'ihu na o kposaa ndi kee gh kposaa afo amara Onyenweanyi` kposaa afo amara Jehova ewe kegidere ya ulon-zuko, o we malite si ha, Ta ihe edeworo n'akwukwo nsọ emezuwo n'onu-unu.

"N'ezie asim unu, Onye nekwere nwere ndu ebighi-ebi: Mu onwem bu nri nke ndu: nna-unu-ha riri manna n'ozara, ma ha nwua: ma nke a bu nri ahu nke nesi n'elu-igwe ridata, nke madu geri ma ghara inwu: Mu onwem bu nri di ndu nke siri n'elu-igwe ridata: o buru na onye o bula rie nri a, o gadi ndu rue mpe ebighi-ebi: achicha a bu anu-aru nkem, nke M'genye n'ihu ndu. Kraist bu achicha di ndu na-eduga ndu ebighi ebi, "Okwu nke ndu" nke mmadu ga-eriri iji di ndu ebighi ebi.

Jizos kwuru, si: "Mu onwe m bu uzọ na eziokwu na ndu. O dighi onye na-abiakwute Nna m ma o bughị site na mu." Jizos biakwutere ha wee si: "E nyewo m ikike niile n'eluigwe na n'elu uwa. Ya mere, gaanu mee ndi mba niile ka ha buru ndi na-eso uzọ m, na-eme ha baptizim n'aha nke Nna na nke Okpara na nke Mmuo Nso, na-akuziri ha ka ha debe ihe niile m nyere unu n'iwu. Ma n'ezie, m nonyeere unu mgbe niile ruo ogwugwu nke uwa."

Ihe akaebe nke ihe a nile bu n'amuma ndi mezuru, oru ebube, na n'ikpeazu n'onwu oha, olili ya, na mbilite n'onwu Ya nke otutu nari ndi na-eso uzọ ya gbaara ya.

Gini bu nzube e ji ruo oru ebube ahụ? Jizos o na-agbali idoro uche gaa n'onwe ya, na-achọ ka ndi obodo ya mee Ya eze, ka o na-emezu nkwa Chineke kwere izite onye e tere mmanu? Di ka o di n'ilu ndi ahụ, o bu ime uche Nna.

Otutu mgbe, oké igwè mmadụ na-eso Jizos, ikekwe na-agbali ihu "gini ka o baara m?" ma o bu nnoo ochicho imata ihe ma o bu na-enwe ochicho maka ochichi ma o buru na Jizos ga-abu eze ha n'elu ala. Ufodu nwere ike kwere na O ga-abu Mesaja ahụ. Enwere ike kewaa ndi akaebe a uzọ atọ:

Ndi nnata nke ebube ahujuputa n'onu na onu, we nye Chineke otuto nke-uku. Otu ihe di iriba ama bu ime ka ndi ekpenta iri ahụ di ocha, ndi itoolu n'ime ha na-alaghachighi inye Chineke

otuto.

Ọ bughị nanị na ndị akaebe hụrụ ọrụ ebube ahụ; ha ghotara na mmadụ adighi ike, na-achoputa na ọ bụ nanị site n'ike Chineke ka a pụrụ ịrụ ọrụ ebube ndị dị otú ahụ. Ọtụtụ n'ime ha toro Chineke ma too Ya – ma ọ bughị ndị Farisii.

NkeNdị odeakwukwọ na ndị Farisii nwere akụ na ụba, ikike, ùgwù, na otuto ndị mmadụ. Ha kwenyere na Jizọs ga-ebibi mba ha, ọkwá ha, na ike ha ma ọ bụrụ na ndị nkịtị anogide na-ekwere na ya bụ Mezaịa ahụ. N'ihia ya, ha juru ịnakwere na O si n'elu bịa ma ọ bụ na ọrụ ebube ọ bụla ọ ruru sitere na Chineke. Ha kwuru na ọ bụ ike Ekwensu. Ha choro igbu Ya mana ha turu egwu ndị kweere na Ọ si na Chineke.

Akwukwọ-nsọ nile na-akowaputa ufodu ndi na-emegide Kraịst n'oge ije-ozị n'elu ala Ya wee megide Nzuko-nsọ Ya mgbe mbilite n'onwu na nrigo ya gasiri.

Ndi-Farisi, na ndi-isi-nchu-àjà, na ndi-okenye, na ndi-ode-akwukwọ na nnokọ-ikpé, kutara Ya otù nwoke nke dara ogbi nke mọ ọjọ ji. Mgbe a chupuru mmụọ ọjọ ahụ, ndi ogbi ahụ kwuru okwu. Ibobo we nwua igwè madu ahu, si, Ọ dighi mbe a hughi ya otú a n'Israel. Ma ndi-Farisi siri, Ọ nāchupu ndi-mọ ọjọ site n'aka onye-isi ndi-mọ ọjọ. Ie, otù nwoke nke aka-ya kpọnwuru akpọnwu di. Ha we jua Ya, si, Ò ziri ezi n'iwu ime ka aru di ike n'ubochi-izu-ike? ka ha we bo Ya ebubo. O we si ha, Ònye nọ n'etiti unu nke nwere otù aturu, ma ọ buru na ọ dabà n'olùlù n'ubochi-izu-ike, nāgaghi-ejide ya, welie ya? Òle ka ọ bu kwa, ọ bu ihe ka madu kari aturu?

Ya mere, iwu kwadoro ime ezi ihe n'ubochi-izu-ike. O we si nwoke ahu, Setipu aka-gi. O we setipu ya, we me ka ọ di nma dika nke-ozọ. Ndi-Farisi we pua, ịa izù imegide Ya, ka ha gēme ka ha la n'iyi. ... Ma mbe ndi-isi-nchu-àjà na ndi-Farisi nuru ilu-Ya, ha mara na Ọ nēkwu okwu bayere ha. Ma mgbe ha choro ijide Ya, ha turu egwu igwè mmadụ ahụ, n'ihia na ha weere ya di ka onye amuma."

"Mgbe ahụ, Jizọs gwara igwè mmadụ ahụ na ndi na-eso ọzọ Ya okwu, si: 'Ndi odeakwukwọ na ndi Farisii na-anodu ala n'uche Mosis. Ya mere, ihe ọ bula ha ga-asị unu na-edebe, hụny ma mee, ma unu emela di ka ọrụ ha si di; na-abanye ịbanye.' ... Mgbe ahụ ndi isi nchụàjà na ndi odeakwukwọ na ndi okenye nke ndi mmadụ gbakotara n'obi nnukwu onye nchụàjà, onye a na-akpo Keyafas, ha kpara nkata ijide Jizọs n'aghughọ na igbu Ya."

"Ndi jidere Jizọs wee duru ya gakwuru Keyafas, bụ nnukwu onye nchụàjà, bụ ebe ndi odeakwukwọ na ndi okenye zukotara. Ma Pita sooro ya n'ebe ditu anya ruo n'ogige nnukwu onye nchụàjà, o wee banye, ya na ndi ohu ya wee nodu ala ihu ogwugwu ihe ndi ahụ."

“Otú a ka unu ga-esi mata mmụọ nke Chineke: Mmụọ ọ bụla nke na-ekweta na Jizọs Kraịst abịawo n’anụ ahụ sitere na Chineke.

Oge maka àjà a chọrọ maka mgbaghara ma ọ bụrụ na mmehie dị nso. Mmasị anụ ahụ nke Kraịst malitere na Getsemane. N’ime ọtụtụ akụkụ nke nhụjuanya mbụ a, otu n’ime mmasị anụ ahụ kachasị mma bụ ọsụsọ na-agba ọbara. Ọ dị mma na Luk, bụ dibia, bụ nanị onye kwuru banyere nke a. Ọ na-ekwu, "Mgbe ọ nọ n’ihe mgbu, o kpere ekpere karịa. Ọsụsọ ya wee dị ka ntapụ ọbara na-erudata n’ala."

Mbe Jisus kpụ okwu n’ọnu, Judas, bụ otù onye nime ndi-ozi iri na abua ahu, bia, ya na oké ìgwè madu ndi chiri mma-agma na okpiri, sitere n’aka ndi-isi-nchu-àjà na ndi-okenye nke ndi-Ju. Ma onye nārara Ya nye enyewo ha ihe-iriba-ama, si, Onye M’gēsutu ọnu bu nwoke ahu; jidenu ya. O we biakute Jisus ngwa ngwa, si, Ekele, Rabai! O wee susuo ya ọnu. Jisus si ya, Enyi, me ihe i biara ime. Mgbe ahụ, ha bjarutere, bikwasị Jizọs aka ma jide ya. Mbe ahu ndi jidesiri Jisus duru Ya jekuru Kaiafas onye-isi-nchu-àjà, ebe ndi-ode-akwukwọ na ndi-okenye zukorọ.

“Jizọs sịrị ndi isi nchụàjà, ndi nche ụlọ nsọ na ndi okenye, bụ ndi biakwutere ya, si, ‘M na-edu ndi nnupụisi, na unu ji mma agha na okpiri bja?’ Kwa ụbọchị, mụ na unu nọ n’ogige ụlọ nsọ, ma unu e nweghị aka n’ahụ m, ma nke a bụ oge awa unu mgbe ọchịchirị na-achi.” Ha jidekwara ya, kpurụ ya puọ ma kpurụ ya banye n’ụlọ onye isi nchụàjà.”

Mgbe e jidere Jizọs n’etiti abalị, a kpọtaara Jizọs n’ihu Sanhedrin na Keyafas, bụ Nnukwu Onye Nchụàjà. Ọ bụ n’ebe a ka e nwetara mmerụ ahụ nke mbụ. Otu onye agha tiri Jizọs n’ihu maka igbachi nkịtị mgbe Keyafas juru ya ajuju. Ndi nche obí ahụ kpuchiri ya anya wee kwara ya emo iji mata ha ka onye ọ bụla n’ime ha na-agafe, na-asusa ọnu mmiri n’elu ya, ma tie ya ihe n’ihu.

Pailat we ba n’ulo uku, kpọ Jisus, si ya, Gị onwe-gi bu eze ndi-Ju? Jizọs juru, si, 'Nke ahụ ọ bụ echiche gị, ka ndi ọzọ gwara gị banyere m?' 'Abụ m onye Juu?' Pailat we za, si, Ọ bu ndi-gi na ndi-isi-nchu-àjà nyeworo gi nye n’akam. Jisus siri, Ala-ezem esiteghi n’uwa nka, ndi-orùm gālu ọlu ka ndi-Ju ghara ijidem: ma ụbụ a ala-ezem si n’ebe ọzọ. 'Ị bụ eze!' Jisus zara, si, I ziri ezi n’ikwu na Mu onwem bu eze, n’ihi nka ka M’jiworo n’uwa, ka M’we bara ezi-okwu àmà.

N’isi ọtụtụ, n’ibụ onye e tiri ihe na nke e chifia, akpịrị akpọnwụ ya, na ike gwurụ ya n’ihi abalị ụra na-adighi agwụ agwụ, e bugara Jizọs gafee Praetorium nke Ebe e wusiri ike Antonia, bụ oche ọchịchị nke Onye Ọchịchị nke Judia, bụ Pōntiọs Pailet. N’ezie, ị maara ihe Pailet mere n’igbalị inyefe Herod Antipas, Tetrarch nke Judia ọrụ. O doro anya na Herod emeghị Jizọs ihe ọjọ, e weghachikwuru Pailet. E nwetara site na - Dọkita na-agba akaebe gbasara nkpogide n’obe, Dr. C. Truman Davis.

Ọ bụ n’ihi mkpụ ìgwè mmadụ ahụ ka Pailet nyere iwu ka a tọhapu Bar-Abas ma maa Jizọs ikpe ka a pja ya ihe ma kpogide ya n’obe.

“Ndị agha ahụ duuru Jizọs banye n’obí (ya bụ, Pritorium) wee kpọkọta ndị agha niile, yikwasị ya uwe na-acha odo odo, kpuchie okpueze ogwu, tukwasịkwa ya n’isi, ha wee malite ịkpọ ya, sị: ‘Ekele, eze ndị Juu! Ọzọ kwa, ha were nkpa-n’aka tie ya n’isi, ọ́asa kwa ya ọnu-miri. Ha dara n’ala, kpọrọ ya isiala. Ma m̀be ha mesiri Ya ihe-ọ́chì, ha we yipu uwe-nwuda ahu ododo ahu, yikwasị Ya uwe-Ya.

Enwere nghọtahie dị ukwu n’etiti ndị ọ́chìchì gbasara ụtari a na-adighi ahụkebe di ka ihe mmalite nke ịkpogide n’obe. Ọtutu ndi edemede Rome sitere n’oge a ejikotaghi ha abuo. Ọtutu ndi okà mmuta kweere na Pajlet nyere iwu ka a pia Jizos ihe di ka ntaramahuhu zuru ezụ, nakwa na ikpe onwu nke ịkpogide n’obe biara nanị n’ihi nkwojo nke igwe mmadu ahụ bu na Onye Ọ́chìchì adighi agbachitere Siza nke oma n’aka onye a na-eme ka a si na o bu Eze ndi Juu.

A na-eme nkwaadebe maka ihe otiti ahụ mgbe a napuru onye mkporo ahụ uwe ya ma kee ya aka ya n’okwa n’elu isi ya. Obi abuo adighi ya na ndi Rom gaara agbali mbo o bua igbaso iwu ndi Juu n’okwu a, mana ndi Juu nwere iwu ochie nke machibidoro ihe kariji ahiri iri anọ.

Ndi agha Rom ji okoloto n’aka na-aga n’ihu. Nke a bu ụtari di mkpirikpi nke nwere otutu ihe di arọ, eriri akpukpo anu nke nwere obere boolu abuo nke uzọ jikotara n’akuku nsotu nke o bua. E ji ike were kwatuo ụtari ahụ di arọ ugboro ugboro n’ubu, azu, na ukwu Jizos. Na mbu, eriri ahụ na-ebipụ akpukpo ahụ naanị. Mgbe ahụ, ka ihe a na-eti ahụ na-aga n’ihu, ha na-agbaba n’ime anu ahụ di n’okpuru akpukpo ahụ, na-ebu uzọ meputa obara sitere na capillaries na veins nke akpukpo ahụ, na n’ikpeazu na-agbaputa obara ogbugba site na arja di n’ime akwara di n’okpuru.

Obere boolu ndi ndu na-ebu uzọ na-ebute onya buru ibu, nke di omimi nke agbajisikwara site n’ikuda ndi ozọ. N’ikpeazu, akpukpo anu nke azu na-ekokwasị na ogologo ribon na mpaghara ahụ dum bu ihe a na-apughị imata nke adokasi, anu ahụ na-agba obara. Mgbe onyeisi ndi agha ahụ nke na-achị achị kpebiri na onye mkporo ahụ no n’onu onwu, a ga-akwasị iti ihe ahụ n’ikpeazu.

Mgbe ahụ, a tohapuru Jizos nke dara mbà n’obi ma hapu ya ka o daa na pavement nke nkume, were obara nke ya mee mmiri. Ndi agha Rom huru nnukwu ihe ochi n’ebe ndi Juu a na-achị achị na-ekwu na ya bu eze. Ha we tukwasi uwe-nwuda n’ubu-Ya, tukwasi kwa osisi n’aka-Ya ka o buru nkpa-n’aka. Ha ka chorọ okpueze iji mee ka ihe ojoo ha zuo oke. A na-etinye alaka ndi na-agbanwe agbanwe nke ejiri ogologo ogwu kpuchie (nke a na-ejikari ukwu maka nku) n’udi okpueze na nke a na-agbanye n’isi ya. Ozokwa, a na-enwe nnukwu obara ogbugba, isi awo bu otu n’ime akuku akwara ozi nke ahụ.

Mgbe ha kwara ya emo ma kugbuo ya n’ihu, ndi agha ahụ napuru osisi ahụ n’aka ya wee tie ya n’isi, mee ka ogwu ndi ahụ banye n’isi ya. N’ikpeazu, ike gwuru ha n’egwuregwu obi ojoo ha na uwe mwuda ahụ dowara n’azu ya. N’ibu onye raparawori na mkpukpo nke obara na serum di

N'oge a, dị ka ike ọgwụgwụ ogwe aka, oké ebili mmiri nke cramps na-ekpochapụ n'elu mọzụlụ, knoting ha na miri emi, adịghị akwụsị akwụsị, throbbing mgbu. Site na mgbu ndị a na-abịa enweghị ike ịkwanye onwe ya elu. N'ibụ onye kwụgidere n'aka ya, akwara pectoral kponwụrụ akponwụ na akwara intercostal enweghị ike ime ihe. Enwere ike ịdọrọ ikuku n'ime ngụgụ, mana enweghị ike ikupụ ya. Jizọs na-alụ ọgụ ka o bulie onwe ya elu ka o wee nweta ọbuna otu obere ume. N'ikpeazụ, carbon dioxide na-ewuli elu na ngụgụ na n'ọbara ọbara na nrịkasi ahụ na-ebelata. Spasmodically, ọ na-enwe ike ịkwanye onwe ya elu ka ọ kupụ ume wee weta oxygen na-enye ndụ. Ihe iri ụka adighi ya na ọ bụ n'oge ndị a ka o kwuputara obere ahiriokwu asaa ndi e deko.

Nke mbụ, "Nna, gbaghara ha n'ihia na ha amaghị ihe ha na-eme."

Nke abụọ, nye onye ohi cheghariri echeghari, "Taa i ga-anonyere m na Paradajs."

Nke atọ, legidere anya na-atụ egwu Jón, onye na-eto eto na-eru uju, wee si, "Lee nne gi." Mgbe ahụ, na-ele anya nne ya Mary, "Nwanyị, le nwa gi nwoke."

Nkpu nke anọ "Chinekem, Chinekem, gini mere i ji rapum?"

Oge mgbu na-enweghị nsọtụ, okirikiri nke igbago, nkwonkwo na-agbaji mgbakasi ahụ, mmekpa ahụ nke akụkụ ahụ na-adighi agwụ agwụ, ihe mgbu ebe anụ ahụ na-adọka n'azụ ya. Ọ na-ebuli elu na ala megide osisi siri ike nke na-adigide awa nke mgbu na-enweghị njedebe, usoro ntughari, nkwonkwo na-agbaji nkwonkwo, na asp na-adite aka. Mgbe ahụ, ihe mgbu ọzọ na-amalite ihe mgbu di egwu na-etipia n'ime obi ka pericardium ji nwayo nwayo na-ejuputa na serum wee malite ipikota obi.

Otu onye na-echeta ọzọ Abụ Ọma nke 22, amaokwu nke 14: "Awupụwo m di ka mmiri, ọkpukpu m nile esiwokwa n'ikokota; obi m di ka wax, ọ gbazewo n'etiti afọ m."

Ọ fọrọ nke nta ka ọ gwula ugbo a. Ọnwụ nke mmiri anụ ahụ eruola ọkwa di oke egwu; obi mgbakasi ahụ na-agbasi mbọ ike igbanye ọbara di arọ, nke siri ike, di umengwu n'ime anụ ahụ; ngụgụ ndi a na-ata ahuhụ na-agbasi mbọ ike na-ekuru ikuku na obere ikuku. Anụ ahụ akponwụwo nke ọma na-eziga iju mmiri nke mkpali na uburu. Jis]s na-ekutu mkpu nke ise ya, "Akp]r] akp]r] m.

Otu na-echeta amaokwu ọzọ sitere n'Abụ Ọma nke 22 nke amuma: "Ike m akponwụwo di ka ite ite, ire m raparakwa n'agba m, I mewokwa ka m banye n'aja onwu."

Ogbo nke etinyere na posca, mmanya di onu ala, nke na-egbu egbu nke bu ihe onu kacha mkpa nke ndi agha Rom, na-ebuli elu n'egbugbere onu ya. Ọ naghị ewere mmiri mmiri ọ bula. Ahụ Jizọs nozi n'oke oke, ọ na-enwekwa mmetuta oyi nke onwu na-akpu akpu n'anụ ahụ Ya. Nghota a na-eweputa okwu nke isii Ya "Ọ gwula."

Ozi nke aja mgbaghara mmehie ezuola ugbo a. N'ikpeazu, O na-ahoro inwu. Site n'ike ikpeazu, o kugidekwara ukwu Ya dowara adowa ozu n'elu ntu ahụ, gbatia ukwu ya, nweta ume miri emi, wee tie mkpu nke asaa na nke ikpeazu, "Nna! N'aka gi ka m na-enyefe mmuo m."

Ndi ozu i maara. Ka e wee ghara imeru Ubochi Izu Ike, ndi Juu roro ka e zipu ndi ikom ahụ a mara ikpe ma wepu ha n'obe. Uzo a na-ejikari akwusi nkogide n'obe bu site n'ikogide n'obe, mgbaji okpuku nke ukwu. Nke a gbochiri onye a tara ahuhu ikwanye onwe ya elu; ya mere, enweghi ike iwepu esemokwu ahụ site na mozulu nke obi na nkwasị ngwa ngwa mere. A gbajiri ukwu ndi ohi abuo ahụ, ma mgbe ndi agha ahụ bjakwutere Jizos, ha huru na nke a adighi mkpa.

N'uzo doro anya, iji jide n'aka na o ga-anwu ugboro abuo, legionnaire ahụ kwopuru ube ya site na etiti oghere nke ise n'etiti ogiriga, gbagote site na pericardium, na n'ime obi. Amaokwu nke 34 nke isi 19 nke Ozioma di ka Jon Jon na-ako, si: "Ozugbo obara na mmiri wee puta." Ya bu, e nwere uzu mgbapu nke mmiri mmiri sitere na akpa ahụ gbara obi gburugburu, na-enye ihe ama mgbe anwu anwu gasiri na Onyenwe anyi nwuru o bughi onwu ikogide n'obe site na ntachi obi, kama na obi mgbawa (obi gbawara agbawa) n'ihu ujo na mgbochi nke obi site na mmiri mmiri di na pericardium.

Ya mere, anyi ahwo nhupere anyi gunyere ihe akaebe ahuike nke udi ihe ozo ahụ mmadu gosiputara n'ebe Mmadu no nakwa n'ebe Chineke no. O bu ihe jogburu onwe ya na ihe kariji nke mere ka anyi nwee nkuda mmuo na ida mbu n'obi. Lee ka anyi nwere ike isi nwee ekele na anyi nwere nnukwu nsonazu na ebere na-enweghi ngwucha nke Chineke n'ebe mmadu no. Nkwusi - Otiti na nkogide n'obe sitere na - "Onye dibia na-agba akaebe banyere Mkogide n'obe, Dr. C. Truman Davis, konnections.com/Kcundick/crucifix.html"

Devid buru amuma otu a si: "Chineke m, Chineke m, ginji mere i ji hapu m? Ginji mere i ji di anya izoputa m, n'ihu na o di anya n'okwu nile nke isu ude m? Ma abu m idide, o bughikwa mmadu, onye mmadu na-akwa emo, ndi mmadu na-eledakwa m anya: ndi niile na-ahu m na-akwa m emo; N'elu mmiri di ka mmiri, okpuku m niile adighikwa. Obi m agbagowo wax; O gbazee m n'ime m. Ike m na-akponwu di ka ite, ire m na-arapara n'olu onu m; I kere m n'aja onwu. Nkita agbaala m gburugburu; Anye nke ndi na-eme ihe ozo gbara m gburugburu, ha ejiriwo aka m mee ka m jide aka m na ukwu m. Enwere m ike iguta okpuku m niile; Ndi mmadu na-eleda m anya. Ha kere uwe m n'etiti ha fekwara nza maka uwe m. ya."

"O bu ubochi nkwaebe, ya bu, n'ubochi tupu ubochi izu ike. Josef zutara akwa linin, budata ozu ya, kechie ya n'ezu akwa ocha, tuba ya n'ili e ji nkume wuo.

Jizos onye Nazaret, Mezaia ahụ, mere uche Nna ya site n'iji ahụ anụ ahụ ya chuo aja di ka nani aja nke puru ikpuchi mmehie nke mmadu, mgbaghara. Chineke nabatara aja mmehie ya di ka

ihe àmà na-egosi site na mbilite n'ònwụ ya. E wezuga mbilite n'ònwụ Ya, ònwụ Jisọs gaara abụ ihe na-abaghị uru, ọ dighịkwa ihe dị iche n'iche nile a kpọrọ mmadụ.

“Mgbe ụbọchị izu ike gasịrị, n'isi ụtụtụ n'ụbọchị mbụ n'izu, Meri Magdalin na Meri ọzọ gara ilele ili ahụ, oké ala ọma jijiji mere, n'ihì na mmụọ ozi nke Onyenwe anyị si n'eluigwe rịdata, gaa n'ili ahụ, kpọghachite nkume ahụ ma nọdụ n'elu ya. “Atụla egwu, n'ihì na amaara m na ị na-achọ Jisọs, onye akpọgidere n'obe. Ọ nọghị ebe a; o bilie, dị ka o kwuru.”

“N'uhuruchi nke ụbọchị mbụ n'izu ahụ, mgbe ndị na-eso ụzọ Jisọs nọkọrọ, kpọchiekwa ọnu ụzọ ndị Juu n'ihì egwu ndị Juu, Jisọs bịara guzo n'etiti ha, sị: 'Udo dīrī unu!' Mbe O kwusiri nka, O we gosi ha aka-Ya na akuku-Ya; O we kukwasi ha ume, si, Nara Mọ Nsọ.

“Mgbe otu izu gachara, ndị na-eso ụzọ ya nọkwa n'ụlọ ọzọ, Tọmọs nonyekwaara ha: ọ bụ ezie na a kpọchiri ụzọ, Jisọs bịara guzo n'etiti ha, sị, Udo dīrī unu! O we si Tomas, Setipu aka-gi n'ebe a; Thomas wee sị ya, 'Onyenwe m na Chineke m!'

Site n'àjà mmehie na mbilite n'ònwụ, Jisọs guzobere ọgbụgba ndụ ọhụrụ ya na mmadụ site n'ònwụ ya.

Chineke na-etinye ndị ahụ n'ọgbụgba ndụ ọhụrụ a bụ ndị nyefere Kraịst dị ka Chineke n'ime ahụ mmadụ, gbanwee site ná ndụ mmehie gaa n'ezi omume, na-arịọkwa Chineke ka ọ gbaghara ya site n'ịbụ ndị mikpuru n'ime ọbara Kraịst. Ha nọ ugbuga n'ime ahụ Kraịst, “Nzukọ m” nke o hiwere site n'aja na mbilite n'ònwụ Ya.

Jisọs arụchaala ọrụ ya O si n'eluigwe rịdata ịrụ. O nyeziri ndị ọ hoooro ịbụ ndị àmà ya ụfọdụ ntuziaka. Ọ bughi unu onwe-unu nāsì, Ọnwa anọ ọzọ, ewe bie owuwe-ihe-ubi? Asim unu, saghe anya-unu, le ubi! Ha etoola maka owuwe ihe ubi. Ma ụbụ a onye nēwe ihe ubi nānara ugwo-ọlu-ya, ọbuná ụbụ a ọ nēwe ihe ubi rue ndu ebighi-ebi, ka onye-agma na onye nēwe ihe we nūrikọ ọnu. Ya mere, okwu ahụ bụ 'Otu na-agma mkpụrụ, onye ọzọ na-aghokwa ihe ubi' bụ eziokwu. Mu onwem zitere unu ka unu were ihe ubi nke unu nādọbughi n'ọlu; Ndị ọzọ arụsiwo ọrụ ike, ma unu enwetawo uru nke ndọgbu ha na-adọgbu onwe ha n'ọrụ.”!gha mkpụrụ na iwe ihe ubi bụ usoro ime ndị na-eso ụzọ.

“Jisọs gwara ndị na-eso ụzọ ya obere oge tupu ya aloghachikwute Nna na 'Enyewo m ikike niile n'eluigwe na n'elu ụwa: ya mere, gaanụ mee mba niile ka ha bụrụ ndị na-eso ụzọ ya, na-eme ha baptizim n'aha.(ikike) nke Nna na nke Ọkpara na nke Mmụọ Nsọ. Onye ọ bụla nke kwere, e meekwa ya baptizim, a ga-azọpụta ya, ma onye na-ekweghị ekwe, a ga-ama ya ikpe.”

Ndị na-anabata ozi nke mgbaghara na nzọpụta Kraịst ka a ga-akuziri ka ha “debe ihe nile nke M'nyere unu n'iwu” (Matiu 28:20). Na Ọrụ 2:42 anyị na-ahụ na "ha tinyere onwe ha n'ozizi ndịozizi na nnwekọ, n'inyawa achịcha na ekpere."

Ikwu: “Ịnyawa achicha” eleghị anya na-ezo aka n'irikọ nri ọnụ. Otú ọ dị, ọ pụrụ ịbụ “Nri Anyasị nke Onyenwe Anyị” ma ọ bụ ha abụọ. Ozizi ndịozị esiteghị n’omenala mmadụ ma ọ bụ echiche nke ndị ozi kama Okwu Kraịst kwuru dị ka mmụọ nsọ nyere ha aka icheta.

Ọ bụ naanị ndịozị na ndị na-eso ụzọ Jizọs bụ ndị nwere ọrụ ikwusa ozi ọma? Mba.

“N’ubọchị ahụ jị nkume tughuo Stivin, oké mkpagbu dakwasiri na Jerusalem megide ndị nke ndị nọ n’ime Kraịst bụ ndị a maara dị ka Ụzọ, ma ndị nile ma e wezuga ndị ozi gbasasiri na Judia na Sameria. Ndị ikom na-asopuru Chineke liri Stivin ma kwara ya ákwá nke ukwu. ... Ndị ahụ agbasasiworo kposara Kraịst n’ebe ọ bụla ha gara.”

Pọl onyeozị kwuru, sị: “Ihere ozi ọma adighi eme m, n’ihi na ọ bụ ike Chineke maka nzọpụta nke onye ọ bụla nke kwere, ndị na-enyefe ma na-eme ihe n’okwukwe ha.

“N’akwukwọ mbụ m, bụ Theofilis, edepụtara m ihe niile Jizọs malitere ime ruo ubọchị iri anọ, o nyere ha ihe ndị a na-eritenụ, o nyere ha iwu a: ‘Ahapụla ha n’iwu:’ ‘Ahapụla Jerusalem, ma chere onyinye ahu nke Nnam kwere, nke unu nuru ka m’nēkwu, n’ihi na Jọn were miri me baptism: ma n’ubochi fọduru, agēji Mọ Nsọ me unu baptism. Ya mere, mbe ha zukoro, ha siri Ya, Onye-nwe-ayi, ọ bu mbe a ka Gi onwe-gi gaje iweghachi Israel ala-eze? Ọ gwara ha, sị: ‘Ọ bughị unu ka unu mara oge ma ọ bụ ubochi ndị Nna m setipuru site n’ikike nke aka ya, kama unu ga-anata ike mgbe mmụọ nsọ ga-abiakwasị unu, unu ga-abukwa ndị àmà m na Jeruselem nakwa na Judia dum na Sameria ruo nsọtụ ụwa. Mgbe o kwuchara ihe ndị a, e weliri ya elu n’ihu ha, ígwé ojii wee zoo ya n’ihu ha.

“Ka obi ghara ịlọ unu mmiri, tukwasinụ Chineke obi, tukwasikwa m obi: N’ụlọ Nna m otutu ọnụ ụlọ dij, ma ọ bughị otú ahụ, a gaara m asị unu: m na-aga n’ebe ahụ ikwadebere unu ebe, ma ọ bụrụ na m gaa kwadebere unu ebe, m ga-aloghachi, kporo unu ka mụ na unu noro, ka unu wee norokwa n’ebe m nọ, unu marakwa ụzọ ebe m na-aga.”

“Ana m agwa unu, ụmụna m, na anụ ahụ na ọbara apughị iketa alaeze Chineke, ma ọ bụ ihe na-emebi emebi adighi eketa ihe na-adighi emebi emebi: geenụ ntị, ana m agwa unu ihe omimi: Anyi niile agaghị ede ụra, kama a ga-agbanwe anyi niile, n’otu ntabi anya, n’otu ntabi anya, n’oge opi ikpeazu. Mgbe e yikwasịwo ihe na-apughị ibibi ebibi dij ka uwe anwughị anwụ, mgbe ahụ okwu ahụ e dere ga-emezu, sị: ‘E lodawo ọnwụ n’imeri.

“Ụmụna m, anyi achoghị ka unu ghara ịma ihe banyere ndị dara n’ụra, ma ọ bụ ka unu na-eru uju dij ka ndị ọzọ, bụ ndị na-enweghị olileanya: anyi kweere na Jizọs nwuru ma bilie ọzọ, ya mere anyi kwere na Chineke ga-eme ka Jizọs soro Jizọs ndị dara n’ụra n’ime ya. eluigwe, n’oké iwu, na olu nke ndị mmụọ ozi na opi nke Chineke, na ndị nwuru anwụ n’ime Kraịst ga-ebu ụzọ bilie, mgbe nke ahụ gasiri, anyi bụ ndị dij ndụ na ndị fọduru ka a ga-ebuli na ha n’ígwé ojii izute Onyenwe

anyị n'ikuku.

Uḅu a, umu-nna-ayi, ọ dighi nkpa ka ayi degara unu akwukwo bayere oge na ubochi: n'ihina unu mara nke-oma na ubochi Jehova gābia dika onye-ori nābia n'abali. Elu-igwe gāla n'iyi n'ibiḅo; a ga-eji oku bibie ihe ndi di n'ime ya, a ga-atopukwa uwa na ihe niile di n'ime ya. Ebe a ga-ebibi ihe niile otu a, olee udi mmadu unu kwesiri ibu? I kwesiri ibi ndu di nsọ na nke nsopuru Chineke ka i na-atu anya ubochi Chineke ma mee ngwa ngwa obibia ya. Ubochi ahụ ga-eji oku bibie eluigwe, ihe ndi di n'ime ya ga-agbazekwa n'oke okpomoku. Ma di ka nkwa ya si di, anyi na-atu anya eluigwe oheru na uwa oheru, bu ebe obibi ezi omume.” “Nwa nke madu biara icho na izoputa ihe furu efuachoghi ka onye o bu laa n'iyi, kama ka mmadu nile rute na ncheghari.

Kraist na-ario, si: “Bjakwutenu m, unu nile ndi ike gwuworo na ndi eboro ibu di aro, na M ga-emekwa ka unu zuru ike: werenu yoke nke m n'olu unu, mutakwanu ihe n'aka m, n'ihina m di nwayo, dikwa umeala n'obi, unu ga-enwetakwa izu ike nye mkpuru obi unu: n'ihina yoke m di mfe, ibu m dikwa mfe.”

O bu na Pentikost ka Pita juputara na Mmuo Nso wee si ha: “Ndi ochichi na ndi okenye nke ndi mmadu! O buru na a na-akpo anyi ikpe taa maka ebere emere onye ngwuro wee juo ya otu e si gwoo ya, maranu nke a, unu na ndi Izrel dum: O bu n'aha Jizos Kraist onye Nazaret, onye unu kpogidere n'obe ma Chineke mere ka o si na ndi nwuru anwu bilie, ka nwoke a guzo n'ihu unu gwoo ya. O bu “nkume ahụ unu ndi na-ewu ulo juru, nke ghoro nkume isi.” Nzoputa adighikwa n'aka onye o bu ozo, n'ihina o dighi aha ozo di n'okpuru eluigwe nke e nyere mmadu nke a ga-eji zoputa anyi.”

Pol kwuru, si: “Ihere ozi oma ahụ adighi eme m, n'ihina o bu ike Chineke maka nzoputa nke onye o bu nke kwere: nke mbu maka ndi Juu, e mesiakwa maka ndi Jentail: n'ihina n'ozia oma ka ezi omume sitere na Chineke na-ekpughe.” N'ihina o bu obi-gi ka i ji kwere, ewe gua unu n'onye ezi omume, o bu kwa onu-unu ka unu ji kwuputa, ewe zoputa unu: dika edeworo n'akwukwo nsọ si, Onye o bu nke natukwasi Ya obi, ihere agaghi-eme ya ma-oli. N'ihina o dighi ihe di iche n'etiti ndi-Ju na ndi mba ozo: Onye ahu bu Onye-nwe-ayi nile, nagozi kwa ndi nile nakpoku Ya n'uba: n'ihina, Onye o bu nke nakpoku aha Jehova, agozoputa.

“Ya mere, o buru na unu echee na unu guzosie ike, lezienu anya ka unu ghara ida: o dighi onwunwa abiarawo unu ma e wezuga ihe a na-enwe n'ebe mmadu no, ma Chineke kwesiri ntukwasi obi, o gaghị ekwe ka a nwaa unu gabiga ihe unu puru idi.”

Nogidenu nimem, M'ganogide kwa nime unu: o dighi alaka o bu puru imi nkuru n'onwe-ya, o gadigide n'osisi vine: unu apughi kwa imi ma o buru na unu anogideghi nimem: Mu onwem bu osisi vine; unu bu alaka. O buru na onye o bu anogide nimem, mu onwem kwa nime ya, o gami

ọtutu nkpuru; Ewezuga m, i nweghi ike ime ihe o bula. O buru na onye o bula anogideghi n'ime m, o di ka alaka nke a tufuru akponwu; a na-echikota alaka ndi di otu ahu, tuba ha n'oku wee kpoo ha oku.

Ndi foduru na Kraist na-eyi aha ahụ Ndi Kraist n'ih i na Kraist bu Onyenwe ha, Onye Ozizi, Nduzi, Onye Nzoputa, Onye Mgbaputa, Nlereanya, Onyeisi Nchujà, Olileanya, Ajà maka mmehie, na otutu ihe ndi ozoo. Ntala siri ike maka okwukwe anyi bu eziokwu nke nkwuputa Pita. Jizos di adi na Baijul bu eziokwu. Naani ihe e kwesiri ima banyere Jizos di na Baijul. Akuko nile nke mmadu na-agbakwasị Ya gburugburu. Jizos bu isi ihe nkiri mmadu. O bughị ihe ijuanya na e kewara akuko ihe mere eme nke uwa uzoo abuo: tupu Kraist (BC) na mgbe Kraist (AD). O bu ezie na Bible na-ekpughe Jizos, e nwere otutu ihe amà na-abughị Bible na-akwado na Jizos bu onye akuko ihe mere eme, di nnoo ka Bible si kowaa ya. Ihe odide ndi a di n'ezì jikotara ihe Bible na-ekwu banyere ya.

Jizos kwuru. Nna nke ziterem n'onwe-ya aja-kwa-ra amà bayerem: o dighi mbe o bula unu anughi olu-Ya, unu ahughi kwa udi-Ya, okwu-Ya adighi-ebi kwa nime unu;"
Pita onyeozì kwuputara. *"I bu Kraist ahụ, Okpara nke Chineke di ndu"* (Matiu 16:16)

Jon onyeozì dere. *"Na mbu ka Okwu ahu diri, Okwu ahu na Chineke dikwara, Okwu ahu buru kwa Chineke, Ya na Chineke diri na mbu. Ekere ihe nile site na ya, ekèghi ihe obula e rere ma asi ya, ndu di kwa nime ya, na ndu ahu bu ihè nke madu. Ihè ahụ bjara naani ka o buru ihe amà nke ihè ahụ nke na-enye mmadu o bula na-abia n'ụwa, o bu ezie na e mere uwa site n'aka ya, uwa amataghi ya.* (Jon 1:1-13)

"Okwu ahu we gho anu-aru, we biri n'etiti ayi: ayi ahuwo ebube-Ya, ebube nke otu Onye ahu, Onye siri na Nna-Ya bia, juputara n'amara na ezi-okwu. (Jon 1:14)

Jon Onye Na-eme Baptizimtie nkpu, si, *Onye a bu Onye M'kwuru okwu bayere Ya, si, Onye nabia n'azum aghowo Onye kacham elu, n'ih i na O buri tutum. Site na njuputa nke amara-Ya, ayi nile natara n'otu n'otu n'otu n'otu n'otu n'otu. N'ih i na esitere n'aka Moses nye iwu ahu; amara na ezi-okwu sitere na Jisus Kraist bia. O dighi onye o bula huworo Chineke, ma-ogbughi Chineke Nke bu nani Ya, Onye no n'akuku Nna-Ya, mere ka amara Ya.* (Jon 1:15-18)

"Jizos legidere anya n'elugwe ma kpee ekpere Nna, oge eruola. Nye Okpara gi otuto, ka Okpara gi wee nye gi otuto. N'ih i na I nyere Ya ikike n'ebe madu nile no, ka O we nye ndi nile I nyeworo Ya ndu ebighi-ebi. Ma nka bu ndu ebighi-ebi: ka ha we mara Gi, Nke nani Gi bu ezi Chineke, mara kwa Jisus Kraist Onye I zitere. M'wetara gi otuto n'elu uwa site n'imezu olu I nyeworom ka M'lu. Ma uhu a, Nna, nyem otuto n'iru Gi site n'ebube nke M'nwere n'ebe I no mbe uwa akadighi. (Jon 17:1-5)

Pailat we ba n'ulo uku, kpo Jisus, si ya, Gi onwe-gi bu eze ndi-Ju? Jizos juru, si, 'Nke ahụ o bu echiche gi, ka ndi ozoo gwara gi banyere m? "Abu m onye Juu?" Pajlet zara ya. 'O bu ndi gi na ndi

isi nchụàjà gị nyefere gị n'aka m. Gịnị ka i meworo? Jizọs sịrị, 'Alaeze m esiteghị n'ụwa a. Ọ bụrụ otú ahụ, ndị ohu m ga-alụ ọgụ ka ndị Juu ghara ijide m. Ma ụbụ a ala-ezem esiwo n'ebe ọzọ.' 'Ị bụ eze!' Paịlet kwuru. Jisus zara, si, 'I ziri ezi n'ikwu na Mu onwem bu eze. N'ezie, ọ bụ n'ihie nke a ka e ji mụọ m, ọ bụkwa n'ihie nke a ka m bjaworo n'ụwa, ịghara eziokwu àmà. Onye ọ bụla nọ n'akụkụ eziokwu na-ege m ntị.' 'Gịnị bụ eziokwu?' Paịlet jụrụ.'”(Jọn 18:33-38)

Ndị Juu siri ọnwụ. *Ayi nwere iwu, dika iwu ahu si di, ọ ghaghi inwu, n'ihie na ọ nāsi na Ọ bu Ọkpara Chineke: m̀be Pailat nuru ya, ọ tua egwu kari, o we laghachi n'ulo uku Chineke, si, 'Òle ebe i si bia? ọ jụrụ Jizọs, ma Jizọs azaghị ya, 'Ị na-ajụ ịgwa m okwu?' Pailat we si, 'Ụnu amaghi na m'nwere ike ịtọhapụ gi ma-ọbu ịkpogide gi n'obe? Jizọs zara, si, 'Ị ghaghị enwe ike n'ebe m nọ ma ọ bụrụ na e siteghị n'elu nye gi ya, ya mere onye ahụ nke rara m n'aka gi nwere mmehie di ukwu.'”(Jọn 19:7-11)*

Ọnaozi ahụ sịrị Phillip

Ọnaozi ahụ sịrị, “Ekwere m na Jizọs Kraịst bụ Ọkpara Chineke. (Ọrụ 8:38)

"Ihe a niile mere onye ọ bụla onye kwere na aha ya, o nyere ikike ịmụ ụmụ Chineke - mkpebi nke mmadụ ma ọ bụ uche mmadụ, ma ọ bụ nke Chineke."”(Jọn 1:12-13)

Thallus

Matiu kwuru, si: “Ha kpogidere ya n’obe wee nọdụ ala, na-eche ya nche n’ebe ahụ... site n’awa nke isii ruo n’awa nke itoolu ọchịchiri gbara n’ala ahụ dum.” Mak si otú a kwuo, si: “N’oge awa nke isii, ọchịchiri gbara n’ala ahụ dum ruo n’awa nke itoolu.” (Mak 15:33)

Julius Africanus, Onye Kraịst na-eke akụkọ ihe mere eme nke narị afọ nke abụọ, hotara Thallus, onye ọkọ akụkọ ihe mere eme nke a mụrụ onye Sameria nke biri ma rụọ ọrụ na Rom n'ihie di ka AD 52. "Thallus, n'akwụkwọ nke atọ nke akụkọ ihe mere eme ya, kowara ọchịchiri a di ka chi jiri n'ehihie." Africanus kwuru ihe na-emegide ya n'akụkọ ahụ na-arụ ụka na chi jiri n'ehihie apughị ime n'oge ọnwá zuru ezu, di ka o mere mgbe Jizọs nwurụ n'oge Ememe Ngabiga. Ike nke izo aka na Thallus bụ na a maara ọnwụ nke ọnwụ Jizọs n'Obodo Imperial di ka n'etiti narị afọ mbụ. Eziokwu nke mkpogidere Jizọs n’obe ga-aburiri nke a mara nke ọma n’oge ahụ, ruo n’ókè ndi na-ekweghi ekwe di ka Thallus chere na ọ di mkpa ịkọwa okwu nke ọchịchiri ahụ di ka ihe okike. N'uzọ na-emegide onwe ya, mgbalị Thallus emewo ka ọ bụrụ isi ihe àmà nke akụkọ ihe mere eme maka Jizọs na maka ntụkwasị obi nke ihe ndekọ Mak banyere ọchịchiri mgbe ọ nwurụ.”

Mara Bar-Serapion

“Otu ihe odide di n’Ebe Ndebe Ihe Ochie nke Britain na-ehekwa ihe odide nke akwụkwọ ozi onye Siria aha ya bụ Mara Bar-Serapion zigaara nwa ya nwoke. Nna ahụ gosiputara nzuzu nke ịkpagbu ndi amamihe di ka Socrates, Pythagoras, na eze ndi Juu maara ihe, bụ nke ihe e kwuru n’ebe ahụ n’uzọ doro anya na-egosi na ọ bụ Jizọs. Oké unwu na ihe-otiti we biakwasi ha dika ikpé nke nmebi-ha. Olee uru ndi Samos nwetara n’okụ Pythagoras? N'otu oge, ala ha kpuchiri ájá. Olee uru ndi Juu nwetara n'ihie igbu eze ha? Ọ bụ mgbe ahụ ka e bichara alaeze ha. Chineke kwuwara ndi amamihe atọ a n'ezie omume: ndi Atens nwurụ n'agụ; ndi Samia bụ ndi oké osimiri

rikpuru; ndi Juu, bu ndi e mebiri emebi na ndi a chupuru n'ala ha, na-ebi n'uzo zuru ezu. ... Ma-
obu eze maara ihe anwughj maka ezi ihe; o biri ndu n'ozizi nke O nyere."

Cornelius Tacitus

Otu oko akuko ihe mere eme Rom nke diri ndu malite n'ihe di ka AD 50 ruo AD 100 dere
banyere oku Nero. "N'ihia ya, iji kpochapu akuko ahụ, Nero kwadoro ikpe omuma ahụ ma mee ka
ndi otu a kporo asi maka ihe aru ha, ndi mmadu na-akpo Ndi Kraist, tara ahuhu di ukwu n'oge
ochichi Tajbirijs n'aka otu n'ime ndi na-achij anyi, bu Pontios Pilatos "

Plinius Sekundus

Otu onye ochichi Rom na AD 112 dere Emperor Trajan "Ha na-enwekarj nzuko n'otu ubochi a
kapiri onu tupu ihè ahụ eruo, mgbe ha na-abu abu nye Kraist di ka Chineke ma jiri iyi siri ike kee
onwe ha na ha agaghj eme ihe ojoo o bua, mgbe nke ahụ gasiri, o bu omenala ha ikewapu, wee
zukota ozo iji rie nri, kama nri nke udi nkiti".

Seutonius

Otu onye na-edede akuko na onye oru ulokpe nke Imperial House n'oge ochichi Hadrian dere
banyere AD 120 na Ndu Claudius. "Ka ndi Juu no na-eme ihe ike mgbe nile site na mkpali nke
Krestos, Klodios chupuru ha na Rom." Edward C. Wharton kwuziri, si: "Ihe mere
e ji n'ime ndi na-achij anyi n'aka otu di na
nwunye bu Juu Christian aha Akwila na Prisila.

Flavius Josephus

Josephus nwere nlebanya na-adoro mmasi. "E n'ime ndi na-achij anyi n'aka otu di na
mara ihe, ma o buru na ayi akpo Ya nwoke: n'ihia na o bu onye neme ihe-ebube, onye-ozizi nke
madu nanara ezi-okwu n'onu. O we meriri otutu ndi-Ju na kwa otutu ndi-Grik. Nwoke a bu
Mezaya. Ma mbe Pailat mara Ya ikpe n'obe n'aka ndi-isi-ayi, ndi huru Ya n'anya site na mbe mbu,
o we ghara idi ndu ozo n'ubochi nke-atoo. buru amuma, ma kwuo otutu ihe ndi ozo magburu
onwe ha banyere ya, ma obuna ugbo a agburu nke Ndi Kraist, nke a kporo aha ya, anwubeghi.

Ndi ode akwukwo Juu na ndi Jentail mbu

Okwu na-esonu sitere na FF Bruce na-achikota nke a nke oma. "Ihe o bua ozo nwere ike na-eche
banyere ihe ama sitere n'aka ndi Juu oge ochie na ndi Jentail dere ... o dighi ihe ozo guzosie ike,
n'ihia na ndi na-aju ama nke Christian odide, akuko ihe mere eme agwa nke Jizos n'onwe ya.
Ufodu ndi edemede nwere ike egwuregwu na fancy nke a 'Kraist-akuko ifo,' ma ha adighi eme ya
na mgbakwasj nke akuko ihe mere eme na-egosi. The Historyity nke Kraist di ka axiomativity nke
onwe-an-historius . Siza abughindi oko akuko ihe mere eme bu ndi na-agbasa echiche 'Kraist-
akuko ifo'."

Nchikota.Ihe odide ndi a na otutu ndi ozo na-egosi nke oma na Jizos:

- a) b Chineke sitere n'aka ya kee ihe niile
- b) wedara onwe ya ala ibia n'uwa n'udi nke madu
- c) ghoro ihe zuru okè na nani aja maka mmehie.

- d) e si n'ọnwụ bilie nke ọtụtụ ndị gbara ama
- e) rigoro laghachi n'ulo Ya, Eluigwe ya na Nna
- f) ga-abia ozo inata ndi nwere okwukwe nrube isi
- g) nabatara di ka mmadu site n'aka ndi edemede uwa, ndi na-ekweghi ekwe